

Laurențiu Nistorescu

Cooperarea militară geto-dacică în epoca preburebistană. Dosarul Cloilios¹

Analiza pertinentă și contextualizată a izvoarelor literare, precum și coroborarea acestora cu tabloul general al descoperirilor arheologice și elementele logico-istorice, pe care am desfășurat-o în precedentele trei articole consacrate problematicii geto-dacice din secolul preburebistan², ne-au permis să observăm că societatea geto-dacică se afla, în perioada domniilor regilor Rubobostes și Oroles, într-un stadiu de dezvoltare instituțională eminamente statală, întru totul compatibilă cu celelalte organizații politico-juridice din vecinătatea traco-elenistică. În decursul a mai puțin de un sfert de secol³, regatul vest-dacic traversează o perioadă de consolidare care justifică pe deplin formula *incrementa Dacorum* atribuită de Trogus Pompeius via Iustinus, reușind să se manifeste ca un factor de putere regională capabil să concureze polii de origine celtică din vecinătate (în primul rând a grupării celtice tiso-mureșene, în soluție, dar și a scordiscilor, care-și pierd statutul de hegemon pentru zona de nord a fluviului), să dezvolte relații economice cu vecinătatea apropiată, dar și cu lumea romană (proces certificat atât de pătrunderea semnificativă a monedei romane în spațiul dacic, cât și de emiterea de monedă proprie de către grupările politice autohtone), dar mai ales să mobilizeze resurse majore pentru apropierea unui amplu spațiu geografic – bazinul Mureșului mijlociu – în care va iniția un proces de reorganizare habitatională și social-economică ce va continua, în generațiile viitoare, cu configurarea centrului eminamente urban (implicit militar, industrial și sacerdotal) al Sarmizegetusei. La rândul său, regatul getic face dovada, sub conducerea lui Oroles, că se află într-o nouă perioadă de ascensiune, care încheie intermezzo-ul generat de invazia celtică din veacul anterior⁴: regatul lui Oroles reușește atât să-și mobilizeze forțele armate împotriva dublei campanii bastarne (în a doua campanie raportând o victorie care pune

1 Studiu cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cod contract POSDRU/159/1.5/S/140863 – Cercetători competitivi pe plan european în domeniul științelor umaniste și socio-economice, Rețea de cercetare multiregională (CCPE)

2 Ne referim la articolele *Un precedent al arhe-ului burebistan: cooperarea militară daco-getică din epoca lui Rubobostes și Oroles (I)* (Nistorescu 2010), *Un precedent al arhe-ului burebistan: cooperarea daco-getică din epoca lui Rubobostes și Oroles (II)* (Nistorescu 2013-a) și *Geția în epoca lui Oroles* (Nistorescu 2013-b)

3 Este vorba, riguros, de al doilea și al treilea deceniu al secolului II î.Hr., interval care include și cele două confruntări militare dintre bastarni și geții lui Oroles: din 189 î.Hr. și, respectiv, 175/174 î.Hr.

4 Etapele acestui proces de reafirmare a suveranității getice în bazinul Dunării de Jos pot fi jalonate cu mai multă precizie, grație epigrafelor histriene care-i menționează pe Zalmodegikos și Rhemaxos, predecesorii lui Oroles la conducerea regatului

capăt tendințelor hegemonice bastarne în regiune⁵), cât și să se manifeste ca putere regională, așa cum o dovedesc, pe de o parte, măsurile de precauție luate de Macedonia lui Filip al V-lea pentru securizarea frontierei de pe Haemus din anul 181 î.Hr., iar pe de alta, tutela exercitată asupra regatului vecin și înrudit al dacilor occidentali⁶.

Capacitatea de mobilizare militară pe teren lung, succesiunea de ambasade străine care tranzitează teritoriile geto-dacice, implicările frontale în problemele regionale ș.a.m.d. consonează pe deplin cu tabloul revelat de cercetarea arheologică: în epoca dominată de tandemul Rubobostes-Oroles (firește, incluzându-i aici pe predecesorii și succesorii lor imediați), în spațiul geto-dac se consolidează sau își fac acum apariția zeci de centre protourbane, multe dintre ele fortificate și înzestrate cu instituții sacerdotiale vizibile (templele), se manifestă o viață economică al cărei vârf de lance este etapa de apogeu a monetăriei autohtone, dobândesc contur și urbanitate centrele politice de la Sargedava și Sarmizegetusa etc. – toate acestea atestând existența unor așezăminte politico-instituționale care întrunesc toate caracteristicile statalității: o relație de proprietate exclusivă (suveranitate) cu teritoriul, o putere politică centralizată și acceptată ca legitimă atât de propria populație, cât și de elitele entităților etno-politice vecine, respectiv, o specializare în exercitarea sarcinilor publice reglementată prin instituții. Este de la sine înțeles că asemenea construcții politico-instituționale nu apar din senin și nu dispar peste noapte. Evenimentele anului 168 î.Hr., an de cumpănă pentru întregul spațiu balcanic, asupra căruia se declanșează îndelungatul proces de integrare în lumea romană, vor demonstra nu doar că problema dispariției, rapide sau lente, nu poate fi formulată cu privire la structurile statale ale geților și dacilor, ci și că, dimpotrivă, avem de-a face cu o continuare a procesului de consolidare instituțională, care va pregăti terenul pentru unificarea săvârșită sub sigla lui Deceneu și Burebista.

Orientul elenistic după înfrângerea Cartaginei

Victoria lui Scipio Africanul în bătălia de la Zama pecetluiește soarta Cartaginei punice, care va dispărea din istorie două generații mai târziu⁷. Dar conflictul de peste șase decenii cu Cartagina, care a adus pentru zece ani cea mai mare armată de invazie pe care o va cunoaște Italia înaintea căderii Imperiului de Apus – cea în fruntea căreia s-a aflat temutul Hannibal – va lăsa o puternică amprentă și asupra Romei însăși. Două dintre dimensiunile acestei amprente ne atrag atenția în mod special: transformarea, în

5 Desigur, contextul politic regional are și el o contribuție majoră în acest sens. Subliniem însă faptul că, după respingerea combinată de către dardani și geți a bastarnilor din iarna 175/174 î.Hr., această grupare nu se mai manifestă militar, de-a lungul veacului următor, decât ca forțe auxiliare ale unui alt inițiator militar: în anturajul armatelor lui Mithridates și, apoi Burebista (la începutul secolului I î.Hr.), respectiv, în asociere cu trupele lui Dicores (o generație mai târziu), pentru ca, ulterior, să mai fie menționați doar ca grupare minoră, asupra căreia romanii își vor institui autoritatea fără mari complicații.

6 Aceasta este semnificația prezenței unui contingent de luptători daci în oastea getică a lui Oroles, în ambele confruntări cu bastarnii.

7 Mai precis, în anul 146 î.Hr., când cetatea este distrusă, iar teritoriul său este transformat în provincie romană

următoarele două generații, dintr-o cetate-stat⁸ într-o societate-stat⁹ și, poate mai vizibil, adoptarea, sub imperiul experienței „Hannibal ante portas”, a doctrinei de politică externă a „expansiunii profilactice”¹⁰, care va marca următoarele trei secole de evoluție a statului roman. Această Romă reconfigurată se va trezi antrenată – de altfel, încă din timpul războaielor punice, prin jocul alianțelor la care au recurs cele două tabere¹¹ – într-o confruntare multiseculară cu o lume în raport cu care manifestase până atunci (și o va mai face multă vreme, în termeni doar formal estompați) o anumită obediență culturală: *commonwealth*-ul elenistic¹². Fără a fi, fie și doar în plan formal, cauza sa, refugiarea lui Hannibal în Asia Minor va dobândi valoare de simbol motivațional pentru angajarea frontală a Romei într-un război de civilizație care se va încheia abia în timpul domniei împăratului Hadrian.

Propagarea în Orientul elenistic a confruntării dintre Roma și Cartagina se desfășoară în cascadă, orice nou actor și nouă confruntare generând reacții și re poziționări de amplitudine superioară. Astfel, în anul 200 î.Hr. se redeschide războiul dintre Roma și Macedonia, după ce curtea de la Pella intervenise militar pentru a-și fideliza Tracia. Doi ani mai târziu, Liga Acheeană se alătură taberei romane, iar peste alți trei ani, trupele siriene ale lui Antioch al III-lea se implică în conflict, încercând să-și adjudece Tracia în detrimentul Macedoniei¹³. Intervenția siriană se repetă și în 194 î.Hr., contribuind la slăbirea regatului

8 Până la intrarea în competiție cu Cartagina, Roma a unificat Peninsula Italică aproape exclusiv prin politici de forță (cuceriri armate în primul rând), statul roman dobândind astfel arhitectura unei ierarhii de entități etno-politice aflate sub hegemonia orașului-stat Roma. Expresie juridică directă a acestui tip de arhitectură statală, cetățenia romană a fost elaborată și a funcționat multă vreme ca un instrument de preservare transgenerațională a privilegiilor locuitorilor originari ai cetății și a descendenților lor, chiar și atunci când erau colonizați în alte zone.

9 Procesul va culmina cu așa-numitul „război al aliaților” italică din anii 91-88 î.Hr. care (după gestul proclamării unui stat italic distinct de Roma și cu o capitală diferită) impune aproape o egalizare a statutului între cetățenia romană și „semicetățenia” italică, fapt cu consecințe majore în ceea ce privește reconfigurarea liniilor de segmentare ale corpului social-politic. Dar debutul acestui proces este de căutat în oarecum paradoxala solidaritate pe care o manifestă, în timpul campaniei de zece ani a lui Hannibal în Italia, practic toate entitățile cucerite de Roma, uneori cu doar una sau două generații mai devreme – cu notabila excepție a cetății Capua și gestul, explicabil însă prin contextul militar, celor 12 colonii latine care refuză în 209 î.Hr. să ofere noi contingente Romei.

10 Intervențiile Romei dincolo de teritoriul său suveran vor fi făcute de acum încolo în primul rând în scopul prevenirii unei noi situații de criză de securitate a statului, implicit și pentru a rezolva tensiunile de frontieră prin internalizarea vecinătăților și, astfel, aducerea lor sub imperiul legii proprii – în vreme ce interesele economice și ideologice directe trec în planul secund, opțiune care explică larga toleranță cultural-religioasă și practica integrării elitelor cucerite în propriile elite, pe care le va manifesta Republica Târzie și Imperiul.

11 Macedonia intră în conflict cu Roma în 215 î.Hr., ca efect al tratatului dintre Filip al V-lea și Hannibal, Roma însăși își stabilește primele capete de pod în Orientul elenistic prin alianțe-ripostă (precum cea cu Aetolia din 212 î.Hr.).

12 Considerăm necesar să semnalăm, prin utilizarea acestui termen, că ansamblul de state constituite pe structurile Imperiului Persano-Macedonean constituiau nu doar un univers cultural comun, ci și o rețea organizațională cu un grad ridicat de omogenitate, care-și reglementa concurențialitatea internă (fără a exclude conflictul armat) printr-un set amplu de instrumente: alianțe matrimoniale, sacerdoții și loji comune, arbitraje, tratate multilaterale, etaloane monetare alinate etc.. Aceste instrumente, alături de calitatea de state succesoare ale unui același imperiu, precum și absența unui centru politic cu atributele suzeranității și, respectiv, nivelul ridicat de interdependențe politice și economice, similare *commonwealth*-urilor contemporane, ne îndreptățesc să insistăm în folosirea conceptului.

13 Acest conflict prezintă un interes deosebit pentru istoria geto-dacilor, pentru că starea de beligeranță conduce la blocarea Strâmtoarelor, implicit la o criză economică în coloniile grecești din Pontul Stâng, care

de Tylis, care se va prăbuși în anul următor. În același an, Liga Acheeană se angajează în război cu Sparta, iar în 190 î.Hr., Macedonia încheie pace cu Roma, acceptând statutul de vasal (client), în schimbul implicării Romei împotriva Siriei. Campania romană din Asia Mică, din anul următor, este sprijinită de Macedonia lui Filip al V-lea, dar Tracia, ieșită temporar de sub tutela Pellei, ia partea Siriei și hărțuiește trupele consulului roman Manlius Vulso. Intervenția romană în Asia Mică declanșează războaie locale între Pergam și Bithynia (din 187 până în 184 î.Hr.), între Pergam și confederația tectosagă (în 184 î.Hr.), între Bithynia și Regatul Pontului (din 182 până în 179 î.Hr.)¹⁴, respectiv, între Rhodos, sprijinit de Pergam, și Lycia (în 181 î.Hr.), precum și o serie de defecțiuni în cadrul Ligii Acheene (care se confruntă în 183 î.Hr. cu secesionismul Lacedaemoniei și Messenei). Roma însăși continuă să fie angajată pe mai multe fronturi, cel împotriva istrianilor din nordul Adriaticii, din 178-177 î.Hr., repercutându-se într-un fel sau altul, de-a lungul Dunării¹⁵ - unde operațiunea de securizare a frontierei de pe Haemus, pe care regele Filip al V-lea al Macedoniei o conduce personal în 181 î.Hr., sugerează că geții dispuneau de un potențial militar demn de luat în seamă¹⁶. Sfârșitul violent al unor lideri politici și militari din regiune face și el parte din acest tablou: în 187 î.Hr. dispăre Antioch al III-lea; în 183 î.Hr., simultan cu moartea strategului Philopoemen, are loc sinuciderea lui Hannibal; în anul următor moare Prusias I; în 180 î.Hr. este executat de către tatăl său prințul Demetrios al Macedoniei, iar Ptolemeu al V-lea Epiphanes al Egiptului este asasinat; în 179 î.Hr., după ce pregătise terenul pentru o treia confruntare armată cu Roma, moare Filip al V-lea; în 177 î.Hr. se sinucide, sub asediu roman, regele istrian Aepulo; în anul următor dispăre Cleopatra I Syra a Egiptului, iar peste încă un an este asasinat Seleucos al V-lea.

Conferința de la Pella: contextul și urmările

Ca și Roma, care unificase în jurul său Peninsula Italică, Macedonia era, în acel moment factorul hegemon al Peninsulei Balcanice¹⁷: Tracia, o mare parte a Greciei, Epirul și mai multe grupări ale ilirilor și tracilor autonomi se aflau sub controlul de facto al curții de la Pella, deși într-o arhitectură de putere de o consistență net inferioară celei italo-romane. Totuși, spre deosebire de situația din Italia, în regiunea balcanică se mai aflau suficiente grupări etno-politice asupra cărora regalitatea macedoneană nu exercita nici un control și de care, totodată, nu putea să nu țină cont în politicile sale. Aceste diferențe au fost bine puse în evidență de campania bastarnilor lui Clondicus, din anii 179-175 î.Hr.,

sunt forțate să-și intensifice relațiile cu regatele getic și vest-dacic.

14 Acest conflict se transformă cu rapiditate într-un veritabil război circumpontic, prin angajarea în luptă, de o parte sau de alta, a Cappadociei, Armeniei, Sarmăției și a mai multor orașe grecești, amplele perturbări ale circuitelor comerciale consacrate resimțindu-se, din nou, în spațiul geto-dacic. Campania bastarnilor și aliaților lor, de sub conducerea lui Clondicus, este, de asemenea, un efect secundar al războiului circumpontic.

15 Faptul este indirect confirmat și de mențiunea lui Trogus Pompeius via Iustinus (*Epitoma*, prolegomena XXXII), care-i amintește în aceeași frază pe istriani, tectosagi și dacii lui Rubobostes.

16 Prezumția este confirmată de succesiunea de ambasade romane și macedonene care îi au ca destinatari pe geți sau le traversează teritoriile în anii 172, 171 și 168 î.Hr.

17 Poziția hegemonică a Macedoniei în Balcani era, la acea dată istoricizată, ea având ca punct de plecare așa-numitul „imperiu macedonean” făurit de Filip al II-lea și Alexandru cel Mare, iar mai apoi fiind reconfigurată în epoca diadohilor

campanie care a constituit, de altfel, antecamera noului conflict dintre Roma și Macedonia.

În anul 179 î.Hr., la cererea insistență a regelui Filip al V-lea, care pregătea o nouă ofensivă împotriva Romei, în teritoriile carpo-bastarne¹⁸ din nordul gurilor Dunării este formată o uriașă armată sub siglă bastarnă, care numără la momentul punerii sale în mișcare către sudul Dunării mult peste 40.000 de luptători¹⁹. Această armată este obligată să evite ruta directă care i-ar conduce spre teritoriul de regrupare (ținuturile controlate de scordisci), în pofida costurilor suplimentare majore pe care le implică ruta ocolitoare prin sudul Munților Haemus, pentru a limita la maximum confruntările cu geții lui Oroles²⁰; chiar și așa, o confruntare armată importantă cu aceștia are loc, iar armata sub siglă bastarnă, deși victorioasă, va înregistra întârzieri²¹ și va continua să fie hărțuită pe drumul ei prin Tracia de contingente ale aristocrației tracice ostile alianței dintre regele Cotiso și Macedonia. Semnificativ mai redusă decât prevăzuseră aranjamentele inițiale, oastea condusă de generalul bastarn Clondicus își va îndeplini însă misiunea cu relativ succes, instituind, cu largul concurs al macedonenilor și scordiscilor, un climat de teroare în Dardania – care, însă, nu face altceva decât să consolideze statutul de mediator al Romei în regiune.

Am readus în atenție acest episod atât datorită faptului că el constituie contextul în care se clarifică raporturile dintre forțele reprezentate la conferința de la Pella, din 171 î.Hr., cât și pentru că el pune în evidență, cu claritate, câteva aspecte esențiale ale realităților din extremitatea nordică a Peninsulei Balcanice. Astfel, observăm că forța militară bastarnă este supusă, prin angajarea sa în evenimentele din anii 179-175 î.Hr., unei puternice erodări: abandonată de celelalte grupări din aria de rezidență (nordul moldo-basarabeian),

18 Atragem atenția că așezarea bastarnilor în teritoriile din nordul moldo-basarabeian s-a făcut fără dislocarea, de altminteri imposibilă, a populației care ocupa anterior aceste teritorii, explicit desemnată de izvoarele literare antice sub numele de carpi, informație ce corespunde întru totul profilului cultural traco-getic identificat de cercetările arheologice pe teritoriul ulterior ocupat de purtătorii culturii Poienești-Lukașevka. Coexistența pe același areal a carpilor și bastarnilor este certificată de geografia Ptolemeu și Strabon (*Geografia* VII, 3, 2 - unde consemnează explicit amestecul lor cu tracii de dincolo de Istru), dar și de faptul că, după treptata diluare a hegemoniei bastarne din regiune, carpii reapar în lumina izvoarelor exact pe aceleași teritorii. Așa stând lucrurile, suntem obligați să apreciem că, cel puțin în prima parte a campaniei, o mare parte a efectivelor puse în mișcare erau formate din carpi, respectiv, să prezumăm că tocmai componenta carpică este cea care decide să se întoarcă acasă, după incidentul de la Donuca – corpul militar aflat sub comanda lui Clondicus, care-și continuă acțiunea, manifestându-se apoi (și fiind tratat de ceilalți actori politico-militari ai evenimentelor) ca eminent bastarn.

19 Înaintarea armatei lui Clondicus este jalonată de mai multe conflicte în care suntem obligați să presupunem că a înregistrat importante pierderi de efective: prima bătălie cu oastea lui Oroles (Justinus, *Epitome* XXXII, 3, 16), hărțuirile din timpul traversării teritoriului Traciei (Titus Livius, 40, 58) și, mai ales dezastruoasa bătălie de la Muntele Donuca (Titus Livius, 40, 58), în urma căreia o însemnată parte a contingentelor decid să se întoarcă în teritoriile de plecare. În pofida acestor pierderi, corpul militar care ajunge în Dardania, sub comanda lui Clondicus, continuă să numere circa 30.000 de luptători, efectiv cu ajutorul căruia bastarnii reușesc să se mențină ca factor de agresiune militară neîntreruptă timp de patru ani. În aceste condiții, apreciem că efectivele inițiale ale armatei de intervenție numărau mult peste 40.000 de oameni, dacă nu chiar dublul contingentelor cu care Clondicus se va angaja în operațiunile din Dardania.

20 Detaliul întărește interpretarea potrivit căreia operațiunea de securizare pe care Filip al V-lea o efectuase în Munții Haemus, cu doar doi ani mai devreme, era îndreptată explicit împotriva geților.

21 Întârzierea se va dovedi decisivă, pentru că, între timp, comanditarul acțiunii, regele Filip al V-lea, moare, iar garanțiile date de succesorul său, Perseus, că Macedonia își va îndeplini angajamentele luate nu sunt considerate satisfăcătoare de componenta nebastarnă a armatei de intervenție, care decide să facă drumul înapoi.

oastea lui Clondicus se subțiază într-un război de uzură, este în final înfrântă de dardani²² și de geții lui Oroles²³ și este apoi concediată de curtea regală macedoneană²⁴, sub presiunile Romei, astfel că absența cu desăvârșire a bastarnilor de la conferința de la Pella apare ca o consecință întru totul logică a epuizării temporare a potențialului lor militar²⁵. Întâmplările anilor 179-175 î.Hr. mai pun în evidență un fapt ce nu mai poate fi contestat: în această perioadă, la nordul Munților Haemus și, în sens mai larg, în bazinul carpato-danubian, regatul geților se afirmă din nou ca o putere regională, re consolidată după șocul invaziei celtice din anul 279 î.Hr.²⁶. Prezența, în tot acest răstimp, a unui contingent de daci în armata lui Oroles ne indică un fapt neglijat până acum în istoriografia noastră, pe care sperăm că l-am pus în evidență în studiile noastre anterioare: faptul că dacii și geții cooperau politico-militar cu cel puțin un secol înainte de uniunea săvârșită sub Burebista și Deceneu, cei dintâi având la acea epocă statutul de vasali ai geților. După cum vom vedea, nici geții nu se vor număra printre forțele reprezentate la conferința de la Pella; ei vor fi însă cooptați ulterior în evenimente, într-o formulă care va pune în evidență faptul că aveau un statut distinct în ecuația politico-militară a regiunii.

Desfășurată la palatul regal, sub președinția lui Perseus, conferința de la Pella, din 171 î.Hr., nu a constituit manifestarea unei noi inițiative beligerante macedonene, ci răspunsul la inițiativa Romei de a redeschide conflictul²⁷. Evenimentul, care ne-a fost descris cu destul de multă acuratețe de Titus Livius²⁸, a constituit instrumentul politic pentru realizarea celei mai largi coaliții contrapuse Romei de către *commonwealth*-ul

22 Titus Livius XLI, 19, 11. Sursa menționează explicit că dardanii capturează tabăra cu familiile luptătorilor bastarni, înainte de a respinge restul oastei peste Dunăre, fapt care ne îndreptățește să ne întrebăm ce soartă a avut comandantul Clondicus însuși.

23 Iustinus, *Epitome* XXXII, 3, 16, dar și Orosius 4, 20, 34-35. Cea de-a doua confruntare a lui Oroles cu bastarnii are loc în timpul tentativei armatei decimate a bastarnilor de a-și consolida efectivele cu noi contingente din nordul Dunării, tentativă zădărnicită de intervenția getică. Ne atrage atenția faptul că descrierea acestei înfrângeri de la Orosius (care menționează că operațiunea bastarnă se face la instigarea lui Perseus – o distincție de mare utilitate cronologică, întrucât prima intervenție bastarnă avusese loc la inițiativa lui Filip al V-lea) se face în aproape aceiași termeni ca descrierea înfrângerii lui Zopyrion din 331 î.Hr., ceea ce pare indice o similitudine de tactici și împrejurări.

24 Atitudinea curții de la Pella față de bastarni este radical schimbată față de momentul debutului negocierilor cu aceștia, din 182 î.Hr., când regele Filip al V-lea accepta o prințesă bastarnă ca posibilă soție pentru succesorul desemnat Perseus (Plutarh, *Phyrrros*, 26, 6, Titus Livius XL, 5, 10). Dar în anul 178 î.Hr., Perseus se căsătorește cu principesa Laodice, fiica lui Seleucos al IV-lea (Titus Livius XLII, 12, 3 și Polybius 25, 4, 8), ceea ce indică limpede o reorientare de alianțe și cel puțin o trecere în plan secund a acordului cu bastarnii.

25 Ca un argument suplimentar al faptului că bastarnii deveniseră indezirabili pentru curtea de la Pella în 171 î.Hr., trebuie să luăm în calcul și faptul că implicarea bastarnilor în sudul Dunării tulburase relațiile cu traciul lui Cotiso, care era pentru planurile macedonene un aliat incomparabil mai important.

26 Avem de-a face, de altfel, cu o re consolidare care se produce treptat, fiind jalonată de domniile lui Zalmodegikos (care, la jumătatea secolului III î.Hr., are deja capacitatea de a controla cursul Dunării și a pericita astfel comerțul Histriei pe fluviu), respectiv Rhemaxos (care controlează teritorii largi pe ambele maluri ale Dunării și este acceptat, datorită puterii sale militare, ca protector al tuturor cetăților din Pontul Stâng, chiar în generația anterioară lui Oroles) – ambele contexte scoțând din discuție o eventuală autoritate a „regatului de la Tylis” (Tracia Chersonesului, factor politico-militar aflat în disoluție accelerată între anii 212 și 193 î.Hr.) la nord de Haemus.

27 Derrow 2008

28 Titus Livius XLII, 51

elenistic, anterior declanșării conflictului tutelat de Mithridates. În afara Mecedoniei²⁹, la conferință au mai fost reprezentate Tracia lui Cotiso³⁰, formațiunile trace autonome ale Paioniei, Sinthiei și Parstrymoniei³¹, Creta³² și alte formațiuni grecești minore (Agria, Laecedemonia, Aetolia și Beoția)³³, la care se adăugau 2.000 de luptători gali³⁴. Așa cum semnalam mai sus, bastarnii sunt o absență notabilă de la acest consiliu de război, fapt care pune sub semnul îndoielii identificarea, făcută tot de Titus Livius, cu Clondicus a comandantului celor 20.000 de luptători care vor veni în vara anului 168 î.Hr., de la Dunăre, pe câmpul de luptă de la Pydna, dar vor refuza să se angajeze în luptă. Lipsesc, după cum am precizat, și geții, fapt care are de asemenea o explicație plauzibilă: cu doar un an mai devreme, o ambasadă romană călătorise la bastarni, trecând pe la geți³⁵, fapt care era deja de natură să creeze suspiciuni în tabăra macedoneană cu privire la disponibilitatea acestor forțe de a se angaja într-un război de partea sa. La conferința de la Pella nu participă însă nici reprezentanții regatului illir al lui Genthius, nici cei ai Epirului mollossian – aceste formațiuni vor fi ulterior cooptate de Macedonia în tabăra sa, pe baza primelor victorii înregistrate în confruntarea cu Roma. Rămân, de asemenea, neangajate în conflict (pe toată durata sa) ansamblul formațiunilor celto-illire din nord-vestul Peninsulei Balcanice și cea mai mare parte a Greciei propriu-zise. În schimb, Siria va fi obligată să ducă cu puterea italică un război distinct, Roma depunând eforturi substanțiale pentru a împiedica sincronizarea celor două tabere. În ceea ce privește restul lumii elenistice, aceasta este, în cea mai mare parte, răvășită de alte războaie, parte dintre ele declanșate inclusiv cu concursul diplomației romane (precum cele dintre Galația și Pergam³⁶, respectiv, Egipt și Imperiul Seleucid³⁷) sau se alătură, cu mai mult sau mai puțin entuziasm, taberei conduse de Roma (precum Pergam, Bithynia sau Rhodos)³⁸.

29 Aceasta se angaja să pună pe câmpul de luptă falanga macedoneană (21.000 de luptători sub comanda lui Hippias de Beroea), două cohorte de scutieri (sub comanda lui Leonatus și, respectiv, Thrasippus din Eulya), plus alți 3.000 de luptători conduși de Antiphilus din Edessa – adică mai mult de jumătate din totalul armatei aliate de 43.000 de oameni.

30 Cotiso se angaja în luptă cu un contingent de 1.000 de călăreți și 1.000 de pedestrași, surprinzător de mic în comparație cu potențialul regatului său, ceea ce pare a fi expresia unei tentative de a evita o angajare frontală în conflict (fapt privit, se pare, cu înțelegere de curtea de la Pella, cunoscătoare a tensiunilor interne din Tracia). Ne atrage atenția și detaliul că o parte dintre luptătorii aflați sub comanda regelui Cotiso sunt mysi, în condițiile în care Mysia istorică era atunci încorporată în regatul Pergamului.

31 Contingente aflate sub comanda prințului Didas (asasinul principelui Demetrios, fratele lui Perseus) și un general rămas anonim

32 Furnizoare a unui contingent de 3.000 de luptători, comandați de generalul propriu Susus de Phalasarina și secundul acestuia, Syllus din Gnosus

33 Acestea furnizau împreună puțin peste 1.000 de luptători

34 Puși sub comanda lui Asclepiodotus, aceștia par a fi mai degrabă de origine gallogreacă (mercenari ai galiilor elenizați din Asia Minor și fostul regat de la Tyllis), dar nu poate fi exclusă nici o origine scordiscă

35 Appian, *Maced.* 17

36 O ambasadă a regelui macedonean Perseus încercase să-l atragă pe Eumenes în tabăra antiromană (Titus Livius, XLIV, 24), dar manevra a eșuat, drept pentru care Perseus s-a orientat spre adversarii acestuia din Galata.

37 Curtea seleucidă a lui Antiochus – găzduitoare, detaliul nu trebuie ignorat, a lui Hannibal - făcuse, și ea, obiectul unei ambasade macedonene care dorea s-o atragă în războiul antiroman (Titus Livius, XLIV, 24). Războiul pe care Imperiul Seleucid îl declanșează împotriva Egiptului are ca principal obiectiv declarat împiedicarea unei asocieri a Alexandriei la tabăra romană (Polybius 27, 7).

38 Acest tablou confirmă diagnosticul pe care l-am propus încă de la începutul intervenției noastre, potrivit

Eforturile depuse de Roma pentru limitarea capacităților de manevră politico-militară ale curții de la Pella erau, de altfel, de mult mai mare extindere. Ele fuseseră precedate de misiunea lui Aemilius Paullus³⁹ (deloc întâmplător, cumnat al lui Scipio Africanul), însărcinat de Senatul Romei, în perioada 179-175 î.Hr., să ancheteze plângerile dardanilor împotriva Macedoniei⁴⁰, context în care – avem a presupune – și-a dezvoltat o însemnată rețea de contacte și colaboratori în regiune. Un episod care ilustrează, de asemenea, implicarea Romei în perturbarea raporturilor din tabăra macedoneană (care nu reușește să devină una pan-elenistică) îl reprezintă și insurecția principelui trac Autlesbis din Marene, din toamna anului 171 î.Hr. (deci la scurtă vreme după conferința de la Pella). Cu sprijinul direct al Pergamului⁴¹ (poziționat, la rândul său, ca aliat al Romei), acesta declanșează pe țărmul nordic al Mării Egee o insurecție armată împotriva regelui Cotiso, care este obligat astfel să părăsească teatrul de război antiroman, pentru a-și apăra propriile teritorii⁴². Manevra compensează, de altfel, înfrângerea suferită de forțele romane de intervenție în primele confruntări cu armata aliată a lui Perseus (începând cu bătălia de cavalerie de la Callicinus), care convinsese alte grupări etno-politice să i se alăture lui Perseus. Dar raportul de forțe continuă să rămână foarte echilibrat în decursul anului 170 î.Hr., fiecare din tabere înregistrând succese și eșecuri inconcluzive în confruntări de mică anvergură. În cursul anului următor, Perseus pare să câștige un avantaj major, odată cu câștigarea de partea sa a lui Genthios și a molossienilor, precum și a angajării Romei într-un al doilea front, alături de Egipt și împotriva Imperiului Seleucid. Totuși, la începutul anului 168 î.Hr., trupele aflate sub comanda lui L. Anicius Gallus reușesc să-l înfrângă pe Genthios al Epirului, iar ultimatumul dat de Roma îl convinge pe Antioch al IV-lea să evacueze Egiptul și Ciprul, ceea ce lasă Macedonia descoperită strategic înaintea bătălii decisive de la Pydna.

Prezența geților la Pydna

În timp ce Macedonia își vede fragilizată poziția, Roma reușește să mobilizeze și să angajeze pe fronturile din vestul, centrul și sudul Peninsulei Balcanice, împreună cu aliații săi, peste 100.000 de luptători⁴³. Raportul de forțe devenindu-i net defavorabil, regele Perseus angajează în primăvara anului 168 î.Hr. negocieri de urgență cu liderii geților⁴⁴ și cu Eumenes al Pergamului, cărora – în disperare de cauză - le face promisiuni de

---

căruia războaiele macedonene reprezintă primul episod al unei confruntări de lungă durată a Romei cu întregul *commonwealth* elenistic, a cărui coalizare generală reușește s-o evite.

39 Ales consul în 191 (când conduce războiul împotriva lui Antioch cel Mare - Plut. *Aem.* 6.1.) și 182 î.Hr., Aemilius Paullus (despre a cărui viață principală sursă este Plutarh) va deține această funcție și în 168 î.Hr., fiind artizanul victoriei romane de la Pydna.

40 În vârstă de 60 de ani la primirea misiunii, acesta operează în Dardania însoțit de de fiii, ginerii, prietenii și acoliții săi (Plut. *Aem.* 10.1)

41 Regatul Pergamului îi oferă lui Autlesbis un contingent sub comanda unui anume Corragus

42 Titus Livius, XLII, 67

43 Woodthorpe 1927, pg. 31-32

44 Appian este explicit și detaliat în identificarea sub aspect etno-politic forței mercenare. Redactările de limbă latină ale textului lui Appian utilizează sintagmele: „*Caeterum ad Getas, qui trans Istrum incolunt...*”, „*Caeterum ex quo Getae transgressi erant, beant ex pacto Claelio, duci eorum...*”, „... *quumque haud erat procul Getarum castris abesset, Cloelium ad se accivit...*”, „... *de Getarum perfido igenio...*” și „*Haec*

plată mult peste disponibilitățile reale ale curții de la Pella⁴⁵. La începutul lunii iunie, atât forțele romane, cât și cele macedoneene se poziționează pentru confruntarea finală, care – după toate aparențele – a fost amânată pentru a permite ambelor armate să-și înnoiască rezervele de grâne⁴⁶. Corpul expediționar getic care ajunge în tabăra macedoneană de la Pydna este impresionant: 10.000 de călăreți și tot atâția pedestrași, aflați sub comanda unui anume Cloilios/Cloelius⁴⁷, în raport cu care nu se face nici cea mai mică aluzie cu privire la demnitatea de rege sau alt rang aristocratic. Comandantul militar al geților se dovedește a fi inflexibil în privința termenilor negociați anterior și, în pofida faptului că trupele romane luau deja poziție de luptă, îi solicită regelui Perseus, prin trimiși, plata convenită în avans⁴⁸. Perseus răspunde solicitării, tot prin mesageri, trimițând un avans de 10.000 de stateri, mantale militare, coliere de aur și cai pentru comandanți⁴⁹, însă Cloilios respinge oferta, revendicând plata integrală – iar când Perseus îi avansează contraoferta de a angaja doar jumătate din oastea getică, comandantul geților ordonă, fără nici o altă explicație, întoarcerea spre casă⁵⁰. Lipsit de susținerea getică, dispozitivul militar reunit de Perseus este obligat să se angajeze în luptă, forțele macedoneene înregistrând un dezastru⁵¹ în fața dispozitivului comandat de consulul roman Lucius Aemilius Paullus, care pecetluiește soarta Macedoniei: aceasta va fi inițial dezmembrată în patru republici tribale, apoi reunită într-o provincie integrată statului Romei.

Dacă textul lui Appian, de altfel cel mai detaliat cu privire la momentul Pydna 168 î.Hr., nu lasă nici o îndoială asupra identității getice a armatei conduse de Cloilios, celelalte

---

quum inter amicos dixisset, Getis alia, nesco quae...”. Similar, în redactările de limbă greacă regăsim expresiile: „*Es de Getas epempe tous ouper Istros...*”, „*Geton de ton Istron perasanton, epoxei, Kloilio mento egemoni...*” ș.a.m.d. (vezi și Appian/Didot 1877, pg. 165-174). În plus, el precizează fără drept de apel că ambasada a cerut ajutor „la geți, pe malul celălalt al Dunării”. (*Maced.*, 32).

45 Utilizăm, în continuare, cu prioritate, versiunea lui Appian (*Maced.*, 32-34) despre confruntarea de la Pydna din 22 iunie 168 î.Hr. Efortul de război din primii trei ani solicitase atât de mult vistieria regală, încât Perseus adoptă o conduită cu totul improprie momentului: refuză să-i mai plătească cei 300 de talanți promiși aliatului său Genthius (care se trezește abandonat în fața trupelor romane) și poartă negocieri paralele cu geții și pergamiienii, renunțând apoi la dialogul cu Eumenes din rațiuni exclusiv financiare (Appian, *Maced.* 32)

46 Appian, *Maced.*, 27

47 Appian, *Maced.*, 33. Consemnăm, din rațiuni asupra cărora vom reveni mai jos, ambele forme în care este redactat numele comandantului militar al geților.

48 Termenii contractului sunt, la rândul lor, detaliați de Appian: 1.000 de stateri de aur, plus 10 stateri pentru fiecare călăreț și 5 stateri pentru fiecare pedestraș, toată suma ridicându-se la peste 150.000 de piese de aur. Structura contractului (în particular, precizarea unei cote de 1.000 de talanți neatribuită din start unui luptător individual, deci prezumabilă de a fi destinată tezaurului regal getic) și lipsa de disponibilitate a lui Cloilios de a renegocia sugerează că acesta nu avea mandat s-o facă, el exercitând doar comanda, nu și conducerea reală a corpului expediționar.

49 În același timp – și atragem atenția asupra acestui detaliu, foarte important în deslușirea mobilurilor din spatele evenimentelor - regele macedonean se confesează apropiatilor din consiliul de război că „se teme de nestatornicia și necredința geților și că îi e teamă să primească 20.000 de geți în tabăra sa” (Appian, *Maced.* 33).

50 Appian, *Maced.* 34

51 Dacă Perseus și Cotys au scăpat *in extremis*, cu cea mai mare parte a cavaleriei, contingentele pedestre au fost mai puțin norocoase: potrivit lui Titus Livius (XLIV, 40-42) 20.000 de macedoneni și aliați ai acestora, mai ales traci și paelignieni, au pierit, iar 5.000 au fost luați prizonieri.

două surse directe⁵² – Polybius⁵³ și Titus Livius⁵⁴ – utilizează însă alte etichete identitare, fapt care nu poate fi pur și simplu trecut cu vederea. Dacă fragmentul în cauză din opera lui Polybius s-ar fi păstrat într-o proporție mai mare, el ar fi putut fi considerat sursă primă, întrucât autorul a fost nu doar contemporan cu evenimentele, ci direct implicat în ele: istoricul din Megalopolis a fost comandant al cavaleriei Ligii Aheene în anii 170-169 î.Hr. și s-a numărat printre cei peste o mie de acheeni care, după bătălia de la Pydna, au fost convocați la Roma să dea explicații pentru atitudinea presupus duplicitară din timpul conflictului, fiind reținuți ostatici timp de 17 ani⁵⁵. Este adevărat că Plutarh, care-și scrie propria operă aproape trei secole mai târziu, menționează în mod explicit că și-a cules informațiile din *Istoria* lui Polybius, însă nu putem trece cu vederea că tocmai pasajul referitor la momentul Pydna reprezintă o preluare greșită: în vreme ce Polybius vorbește despre gali (într-un context care generează prezumția, dar nu și certitudinea că se referea la oastea lui Cloilios), Plutarh desemnează⁵⁶ aceeași oaste ca fiind bastarnă.

Rămâne așadar că singura alternativă la identificarea făcută de Appian este cea a lui Titus Livius, care aplică eticheta galică – aparent în consens cu Polybius - atât oastei de mercenari din 168 î.Hr., cât și comandantului său, pe care-l redenumeste Clondicus, cu avantajul formal (în termeni de analiză a izvorului) de a-și fi redactat opera cu mai mult de un secol înaintea lui Appian și Plutarh, însă tot la mare distanță cronologică (circa cinci generații) de evenimentele în speță. Există însă mai multe elemente care relativizează calitatea informației furnizate de Titus Livius. Prima și cea mai importantă este că raportarea la personajul istoric Clondicus este confuză, care este prezentat ca fiind când bastarn (în evenimentele din 179 î.Hr., relatate în XL 58 și urm.), când gal (în contextul din 168 î.Hr., descris în XLIV 26-27). Este adevărat că Titus Livius era ceea ce putem numi, cu terminologia de astăzi, un istoric de cabinet, care avea handicapul unei foarte reduse reprezentări geografice (implicit și de geografie umană) a istoriilor relatate: așa se explică, spre exemplu, faptul că în toată opera păstrată de la el nu sunt menționate nici măcar o singură dată etnonimele get și dac, deși autorul trăiește într-o epocă, cea a lui Augustus, a confruntărilor frontale dintre Roma și geto-daci. În schimb autorul dovedește că face o distincție netă între gali (barbarii prin excelență din opera *Ab urbe condita*, unde aceștia sunt menționați de aproape 500 de ori numai cu eticheta generică de gali, autorul diferențiind riguros diversele formațiuni tribale sau comunități creolizate din cadrul acestei mari mase – de la hispani la gallogreci⁵⁷), scordisci (evocați de cinci ori⁵⁸, în contexte net diferențiate de identitatea galică) și bastarni⁵⁹. Neputând fi

52 Episodul este consemnat, însă în termeni vagi, și la Diodor, *Bibl. Hist.* XXX-XXXI

53 Polybius 29, 9, unde, în contextul mai larg al detaliierii avariției lui Perseus, apare doar o trimitere fugară la gali și Genthius, fără nici un alt detaliu.

54 Titus Livius XLIV, 26-27, unde armata care refuză angajarea în luptă la Pydna este considerată gală, ca și comandantul său, care este numit Clondicus, deși autorul mai menționase un Clondicus (conducătorul campaniei bastarne declanșate cu 11 ani mai devreme) în XL, 58, căruia îi atribuisese o identitate bastarnă

55 Luce 1997, pg. 123

56 Plutarh, *Aem.* 12, 2

57 Aceste identități etnice, etnoculturale și etno-geografice particularizate dubleză practic numărul de referințe la gali din întreaga operă a lui Titus Livius

58 Titus Livius XL, 57; XLI, 19; XLIII, 20; respectiv, Periochae LVI și LXIII.

59 Titus Livius XL, 57; XL, 58; XLI, 19; XLI, 23; XLII, 11; XLV, 4; plus Periocha CXXXIV.

luată în considerare, așadar, supoziția că istoricul din Patavium și-ar fi imaginat, bunăoară, că galii și bastarnii ar fi unul și același neam, suntem obligați să deducem că autorul a considerat că cei doi Clondicus, din 179 î.Hr. și 168 î.Hr., sunt două personaje distincte și fie a apreciat că ambii aveau același nume, fie a făcut – el sau copiii ulteriori ai scrierilor sale – o eroare de transcriere. Există însă și o altă explicație posibilă, legată de contextul politic al momentului în care Livius își redactează opera, pe care o vom analiza mai jos.

În ceea ce privește identitatea prezumat galică a corpului de mercenari, explicația

cea mai la îndemână este faptul că autorul tratatului *Ab urbe condita* a urmat riguros linia surselor pe care le-a utilizat în documentare, care – și facem din nou trimitere la totala absență a etnonimelor get și dac din opera liviană – par să nu fi fost deloc familiarizate cu realitățile etnopolitice din bazinul Dunării de Jos. Or, această stare de fapt nu este deloc greu de înțeles pentru generațiile de cronicari din spațiile italo-balcanice din epoca confruntărilor macedo-romane: mișcările migratorii din secolul III î.Hr., cu precădere marea invazie celtică, crease la nord de Haemus o stare de lucruri foarte complexă și, în egală măsură, foarte fluidă sub aspect politico-militar și etno-cultural, cu ocultarea unor formațiuni tradiționale (precum triballii sau geții), apariția unor autorități politice efemere (printre care „regatul” de trei generații cu capitala la Tylis pare să fi fost cel mai consistent) și chiar formarea unor noi identități etnice, așa cum este cazul cu scordiscii – toate acestea intrând însă în noi prefaceri de amploare la cumpăna dintre secolele III și II î.Hr.⁶⁰, când hegemonia, mai mult sau mai puțin formală, exercitată de grupările celtice și celtoide în bazinul Dunării de Jos se diluează cu rapiditate⁶¹, pentru a dispărea apoi aproape cu totul.

⁶⁰ Este momentul în care își fac apariția la gurile Dunării, ca *epeludes/nou-sosiți* (PseudoSkymnos I, 797), bastarnii, moment în care în limbajul documentelor pătrund și termenii peucini, atmoni, sidoni etc.

⁶¹ Spre exemplu, răscoala din anul 212 î.Hr. a populației tracice autohtone împotriva regelui Cavarus zgâlțâie puternic așa-zisul “regat de la Tylis”, care va fi cu totul lichidat în 193 î.Hr., în contextul intervenției

Frecvența întreruperi a circuitelor comerciale din regiune (canalul principal de informare asupra realităților din periferia îndepărtată a spațiului italo-elenistic), precum și blocadele navale din Pontul Euxin au contribuit și ele la o circulație deficitară a informațiilor despre realitățile de la nord de Haemus, față de care putea funcționa clișeuul unui teritoriu aflat, încă, sub control celtic/galic.

Dincolo de toate acestea, însă, faptul că armata pusă sub comanda lui Cloilios a fost furnizată (în totalitate sau în cea mai mare parte) de regatele getic și dacic este pe deplin susținut de informațiile detaliate furnizate de Appian, precum și de analiza critică a contextului geografico-evenimential. Așa cum am văzut, bastarnii nu mai pot intra în discuție, dintr-o amplă succesiune de motive. Spre deosebire de momentul 179 î.Hr. (când s-au angajat în proiectele antiromane ale Macedoniei alături de alți aliați de la nordul gurii Dunării (care i-au abandonat însă după prima înfrângere, de la Muntele Donuca⁶²), în 168 î.Hr. bastarnii aveau la activ o decimare de anvergură a propriilor forțe, cauzate de o confruntare de uzură, în cei cinci ani de staționare în Dardania, precum și de cel puțin două înfrângeri majore: cea din partea dardanilor, care i-au alungat peste Dunăre, și cea din a doua confruntare cu geto-dacii lui Oroles. Este greu de admis că, în cei șase ani scurși după încheierea dezastruoasă a implicării lor în afacerile balcanice, bastarnii au putut să-și refacă potențialul militar-demografic; dar, chiar și ignorând acest aspect, nu putem trece peste faptul că bastarnilor cu greu le mai putea fi oferită o motivație pentru angajarea într-un nou război de partea Macedoniei, după ce curtea de la Pella nu-și respectase promisiunea de alianță matrimonială, iar mai apoi îi abandonase pur și simplu pe luptătorii lui Clondicus, care – după ce au fost decimați împreună cu o parte a familiilor lor – au fost nevoiți să se întoarcă în habitatul anterior de pe Nistrul mijlociu fără nici un beneficiu compensator.

Să adăugăm aici și faptul că atât Polybius, cât și Titus Livius, nu fac vorbire despre bastarni în legătură cu momentul 168 î.Hr., ci doar despre gali. Numai că nici galii nu pot fi luați în discuție, ca factor etno-politic, fapt de care ne putem convinge ușor, la o sumară trecere în revistă a contextului momentului. În 168 î.Hr., trecuseră deja 25 de ani de la dispariția așa-numitului „regat de la Tyllis”, singura entitate politico-militară de profil celtic care ar fi putut furniza, din zona Dunării, un contingent cât de cât însemnat pentru bătălia decisivă de la Pydna. Gruparea celtică din Asia Mică⁶³ iese din discuție, atât pentru că ea nu avea nici o tangență cu Dunărea (pe malurile căruia, ni se spune explicit, își trimisese Perseus ambasada de urgență), cât și pentru că, la acea dată, membrii săi deveniseră supuși romani, în urma înfrângerii lor, în 189 î.Hr., de către corpul expediționar condus de Cnaeus Manlius⁶⁴. Posibilitatea ca prin termenul gali să fi fost avuți în vedere

---

militare a lui Antioch cel Mare în Tracia. De asemenea, în timp ce, în 191 î.Hr., boiomi sunt forțați de romani să-și părăsească teritoriile din nordul Italiei și să se reamplaseze la Dunărea mijlocie, în același orizont de timp, tectosagii instalați anterior pe cursul Mureșului și pe Tisa își abandonează așezările, cu sau fără legătură cu *incrementa Dacorum* a lui Rubobostes.

62 Titus Livius, XL, 58, 3-7

63 Tolistoboi și tectosagii din Galata

64 Polybius 21, 37-39; Titus Livius XXXVIII, 19-27. Tentativa ulterioară a lui Ortiagones de a-i reuni pe toți galii din Asia Minor sub conducerea sa (Polybius 22, 21) nu are ca efect scoaterea lor de sub controlul roman, singura consecință fiind dobândirea unei efemere autonomii (Polybius 31, 2).

scordiscii este și ea de exclus: Titus Livius face o netă distincție între cele două populații⁶⁵, menționându-i pe scordisci, explicit, în cu totul alte contexte. De altfel, scordiscii erau localizați la sudul Dunării și nu pe malul celălalt, unde au ajuns ambasadorii lui Perseus, iar dacă aceștia ar fi manifestat vreo disponibilitate pentru alierea cu Macedonia (ceea ce este greu de crezut, după complicațiile pe care le-au avut la rândul lor de suportat în contextul intervenției Romei în favoarea Dardaniei), ar fi fost reprezentați la conferința de la Pella din 171 î.Hr. Amintim că, la acea dată, o grupare galică era deja cooptată în coaliția instrumentată de regele Perseu – este vorba de contingentul de 2.000 de gali puși sub comanda unui anume Asclepiodotus⁶⁶ - dar (după cum am opinat mai sus) aceștia par a fi mai degrabă mercenari recrutați dintre gallogrecii dispersați de evenimentele sfertului de veac anterior în teritoriile Greciei, Traciei și Macedoniei. Chiar scordisci să fi fost, se pune întrebarea de ce ar mai fi apelat Perseus la o grupare reprezentată deja de partea sa pe câmpul de luptă și, mai ales, de ce o astfel de grupare deja angajată în conflict ar fi purtat noi negocieri, în termeni atât de categorici.

Este limpede, așadar, că singurul potențial furnizor de ajutor militar la care mai putea apela, *in extremis*, regele Perseus, era regatul getic, cu vasalii săi daci. Că sursele lui Titus Livius (printre care se prea poate să se fi numărat și Polybius, cu fragmentul său pierdut) s-au putut înșela asupra identității lor etnopolitice este, repetăm, foarte verosimil: factorul celtic/galic își exercitase anterior, în această regiune a Dunării de Jos, o anumită hegemonie, însă la momentul pregătirii și desfășurării conflictului în discuție, acest factor devenise istorie. Dar nu putem și nu trebuie să excludem orice prezență celtică în corpul expediționar al lui Cloilios. Chiar și după restabilirea controlului getic asupra bazinului Dunării (fapt certificat fără echivoc de epigrafele Histriei referitoare la Zalmodegikos și Rhemaxos, dar și de împrejurările confruntării regelui Oroles cu bastarnii), de-a lungul fluviului – și chiar adânc în teritoriul dacic – continuau să existe o serie de enclave celtice sau celtoide, a căror alteritate în raport cu populația autohtonă este sugerată de denumirile centrelor lor protourbane: Arrubium, Durostorum, Aliobrix, Noviodunum ș.a., dar și Sacidava, Aedava etc., de unde puteau fi recrutați o parte din luptătorii lui Cloilios. În anul 168 î.Hr. însă, mobilizarea acestora într-o forță de dimensiunile evocate – 20.000 de luptători, dintre care jumătate călăreți – nu putea fi făcută decât sub egida autorității suverane din regiune, adică a regatului getic.

Cloilios și conexiunea romană

Faptul că regatul getic dispune, în 168 î.Hr., de o asemenea capacitate militară – o armată profesionistă de 20.000 de oameni de care se poate dispensa temporar – nu este nici excepțional, nici surprinzător. Izvoarele literare antice ne obligă să luăm act de faptul că o asemenea forță militară era demult constituită. În 181 î.Hr., măsurile luate de Filip al V-lea pentru securizarea frontierei de pe crestele Munților Haemus ne arată că această armată exista deja. Forța militară getică se afla acolo și în 180-179 î.Hr., când

⁶⁵ La urma urmei, diferențierea este cu totul justificată, întrucât scordiscii nu sunt gali/celți, ci un mixaj de populații în care gruparea celtoidă (nici ea omogen galică) de supraviețuitori ai înfrângerii din Grecia, din anul 279 î.Hr., se suprapune și se mixează cu populațiile preexistente, în primul rând cu syngii și triballii.

⁶⁶ Titus Livius XLII, 51

uriașul corp expediționar pus în mișcare sub siglă bastarnă optează să-și asume riscurile unui ocol costisitor decât să se confrunte cu această oaste pe terenul ei – iar când totuși o face, o înfrânge fără s-o distrugă. Aceeași armată își va lua revanșa în 175 î.Hr., când va bloca repetarea tentativei bastarne, obținând de această dată o victorie. Iar ceea ce afirmă izvoarele literare are deplină acoperire arheologică: în prima jumătate a secolului II î.Hr., pe spații largi de pe ambele maluri ale fluviului funcționează o densă rețea de așezări fortificate, compusă din sisteme care asigură controlul principalelor drumuri comerciale (de pe Dunăre și Siret în primul rând), exploatării unor resurse strategice (precum fierul, sarea sau aurul) ori al unor vecinătăți problematice, precum cea cu teritoriul carpo-bastarnilor. Dar un regat (care este, prin definiție, o instituție statală) implică existența unei conduceri centralizate, personificate de un rege – iar Cloilios nu este desemnat, în nici una dintre evocări, ce-i drept prea puține la număr, sub această demnitate. Acest detaliu n-ar trebui să ne mire, de vreme ce știm că, cel puțin până în anul 175 î.Hr., regele geților este Oroles, iar faptul că în ultima sa consemnare i se atribuie o victorie ne sugerează că el și-a continuat domnia și în răstimpul următor⁶⁷. Fie că tronul continua să fie ocupat de Oroles, fie că un succesor al acestuia preluase domnia, cert este că Cloilios se afla cel puțin formal într-o relație de subordonare față de rege, situație pentru care mai există precedente în istoria preclasică a regatului getic⁶⁸. Spunem „cel puțin formal”, pentru că, totuși, nu avem nici o garanție că Cloilios deținea vreun rang la curtea getică ori măcar că el însuși – persoana disjunsă de armata pe care o comanda – era get.

Ajungem astfel la o problemă deloc neglijabilă a dosarului implicării getice în confruntarea de la Pydna din 168 î.Hr.: cine era (cine putea fi) Cloilios? La reeditarea „Geticii” lui Pârvan⁶⁹, Radu Florescu formula următoarea observație, riscantă – apreciem noi – pentru cunoștințele precare asupra onomasticii geto-dacice din acel moment: „Numele Cloilios nu sună tocmai getic”⁷⁰. Cu aceeași îndreptățire (și, firește, relativitate) se putea, se poate și în prezent, formula și observația corolară: antroponimul Cloilios nu poate fi considerat nici specific ariei onomastice celtice sau a celei bastarne. El este, în schimb, un foarte specific și, totodată, foarte încărcat de prestigiu element de onomastică latină.

Una dintre cele mai longevive familii aristocratice din Roma, consistent documentabilă din epoca regală și până la sfârșitul Republicii (deci inclusiv în momentul 168 î.Hr.) este ginta Cloelia, clan ai cărui reprezentanți – care au exercitat, de-a lungul

67 Dacă el se mai afla pe tron sau în viață la momentul Pydna 168 î.Hr., este prematur să ne pronunțăm, în absența unor indicii suplimentare. Prezumția rămâne însă verosimilă.

68 Cu doar cinci generații mai devreme, când demnitatea regală era exercitată de Dromichetes, rivalul lui Lisimah, funcția de strateg (comandant militar general) al armatei getice era exercitată de un anume Seuthes (Polyaenus, *Stratagemata* VII, 25). În poziția de comandant militar direct subordonat regelui get era și Phraites/Phradmon, fiul regelui Rhemaxos.

69 Vasile Pârvan intuiuse și exprimase limpede starea de fapt din epocă și regiune: „Celți venind de peste Dunăre... nu există” (Pârvan 1982, pg. 47)

70 Pârvan 1982, pg. 75, nota Pg. 70-1. Dincolo de ezitarea pe tema onomastică, Radu Florescu optează și el pentru o prezență getică importantă în oastea lui Cloilios, eventual într-un context multiethnic.

secolelor, demnități de consul⁷¹, tribun⁷², ambasador⁷³, înalt demnitar fiscal⁷⁴, sacerdot sau senator - purtau, fără excepție, antroponimul Cloelius/Cloelios⁷⁵. Cu doar câțiva ani înainte de momentul Pydna, mai exact în anul 180 î.Hr.⁷⁶, un membru al acestei ginte senatoriale de prim rang, Publius Cloelius Siculus, este consacrat *rex sacrorum* de către Senatul Romei⁷⁷. Mandatul sacerdotal al lui Cloelius Siculus nu este însă unul uzual: deși cutuma era ca flamenii să dețină demnitatea pe viață, noul titular demisionează (sau este obligat s-o facă) după nici un an de la investire, sub motivul făptuirii unei erori de ritual sacrificial⁷⁸. Sacrilegiul pare a fi însă unul minimalizabil sau corectabil, întrucât același Cloelius va fi repus în aceeași demnitate după numai un an, exercitându-și apoi fără întrerupere sacerdoțiul până în 171 î.Hr.⁷⁹, la prezumata sa trecere în neființă⁸⁰. Neobișnuita retragere și revenire în sacerdoțiu a acestui Cloelius se suprapune cu o primă și extrem de delicată misiune diplomatică pe care Senatul Romei o trimite în Dardania: cea a fostului consul Postumius Albinus Luscus, care va primi ulterior misiunea de a asigura relațiile diplomatice romane din Mediterana Orientală în timpul celui de-al treilea război macedonean⁸¹. Desigur, este aproape cu neputință să verificăm dacă Publius Cloelius Siculus s-a numărat sau nu printre însoțitorii lui Albinus Luscus⁸² – o misiune în care, observăm în treacăt, familiaritatea lui Cloelius cu resursele financiare ale Republicii (care trebuiau angajate în costuri mari și greu deductibile pentru controlul senatorial) și contactele sacerdotiale ale acestuia constituiau atu-uri de neprețuit în misiunea încredințată. Dar faptul că ambasadele Romei străbat regiunea Dunării și Balcanilor în toate direcțiile și că în urma acestora se declanșează, câteodată, evenimente care servesc obiectivelor lor macropolitice, este neîndoielnic. Așa s-au întâmplat lucrurile, spre exemplu, cu revolta

71 Precum Quintus Cloelius Siculus, în 498 î.Hr. (Titus Livius II, 21)

72 Precum Titus Cloelius Siculus, în 444 î.Hr. sau Publius Cloelius Siculus, în 378 î.Hr. (Titus Livius VI, 31)

73 Precum Tullus Cloelius, în 444 î.Hr. (Titus Livius IV, 17)

74 Precum cei doi Titus Cloelius din 128 și, respectiv, 98 î.Hr., ambii cu rangul de *triumvir monetalis* (Titus Livius

75 Potrivit legendei, ginta își revendica drept fondatoare o matroană romană, Cloelia, luată ostatică de regele etrusc Lars Porsena în timpul războiului cu Roma din anul 508 î.Hr, care ar fi evadat și ar fi contribuit la reorganizarea forței militare romane (Titus Livius II, 13). Totuși, Titus Livius (I, 3-5, 22), amintește că ultimul rege al cetății Alba Longa, înfrântă și încorporată de Roma arhaică, se numea Gaius Cloilius. Cele două tradiții converg spre considerarea ginte Cloelia ca una dintre familiile senatoriale fondatoare a statului roman arhaic.

76 Semnalăm sincronismul cu declanșarea campaniei bastarne – preludiul celui de-al treilea război romano-macedonean și, totodată, motivul prin al implicării geților în noul conflict balcanic.

77 Titus Livius XL, 42. Statutul de *rex sacrorum* este de membru al colegiului sacerdotal al Flamenilor.

78 Valerius Maximus, *Factorum et dictorum memorabilium libri novem* 1.1.4

79 Rüpke-Richardson 2008, pg. 93-97. Este de semnalat faptul că, anterior anului 180 î.Hr., același personaj (care apare de această dată ortografiat COEL – Coelius) pare să fi exercitat, timp de un deceniu, mai laica funcție de triumvir monetar: un interesant punct de reper pentru această interpretare îl constituie articolul lui Christopher Tuplin, “Coelius or Cloelius? The Third General in Plutarch, *Pompey 7*,” in *Chiron* 9, pg. 137–145 (1979).

80 Sau o nouă desărcinare cu obiectiv discret: ne aflăm în anul în care are loc foarte importanta conferință de la Pella

81 Gruen 1984, pg. 236

82 În cazul misiunii similare pe care o va întreprinde ulterior Aemilius Paullus, tot în contextul intervenției bastarnilor în Dardania, ni se spune explicit că acesta a fost însoțit de un cabinet întreg, format din fiii, ginerii, prietenii și acoliții săi (Plutarh, *Aem.* 10.1)

principelui trac Autlesbis, care a stânjenit implicarea regelui Cotys, principalul aliat al curții de la Pella, în operațiunile militare antiromane⁸³. Ipoteza că o misiune specială romană, gestionată sau nu de Publius Cloelius Siculus, a convins *in extremis* conducerea regatului getic să schimbe tabăra, nu este, deci, cătuși de puțin hazardată: pe de o parte, trebuie să observăm că romanii sunt beneficiarii majori ai neangajării în bătălia de la Pydna a însemnatului contingent getic, pe de alta, avem, astfel, desigur că tot cu titlul de ipoteză de lucru, o explicație suplimentară pentru intransigența comandantului Cloilios în negocierile cu Perseus⁸⁴ – banii romani vor fi înlocuit fie și parțial oferta macedoneană, astfel că expediția getică n-a constituit o pierdere pentru tezaurul regal⁸⁵. Pe cale de consecință, numele de Cloelius atribuit de o parte a izvoarelor comandantului militar getic din anul 168 î.Hr. poate semnala fie o implicare directă a sacerdotului roman în comanda armatei getice, fie, mult mai verosimil, o transferare de identitate de la comanditarul operațiunii la executantul acesteia, cu sensul, lămuritor pentru contemporani, de „omul lui Cloelius/Cloilios”.

Dacă așa par să fi stat lucrurile, ce anume l-ar fi putut împiedica pe Titus Livius să utilizeze – cum o va face Appian mai târziu – această etichetă pentru desemnarea strategului get din 168 î.Hr., mai ales că trecerea a mai mult de un secol și jumătate va fi înlăturat orice considerațiune de securitate din partea administrației centrale romane? Răspunsul posibil este de căutat tot în poziția pe care o ocupa prestigioasa gintă Cloelia în politica romană, în atât de sensibilul moment al lichidării Republicii.

Dacă avea unele lacune în privința geografiei îndepărtate, Titus Livius era, nu putem nega acest fapt, îndeaproape familiarizat cu mediul politic roman din epoca celui de-al doilea Triumvirat și de la începutul domniei primului împărat *de facto*, Octavian Augustus. Ginta Cloelia – care, după cum am văzut, a fost frecvent menționată în opera liviană – se afla, și în acest orizont istoric, angajată în miezul evenimentelor, însă de această dată în tabăra perdantă. În anul 56 î.Hr., Senatul îl judecase pe un anume Sextus Cloelius⁸⁶, secretar al tribunului P. Clodius Pulcher, pentru susținerea pe care i-a acordat-o lui Pompei⁸⁷, în condițiile în care un alt reprezentant de vază al gintei, C. Coelius Caldus, va exercita funcția de triumvir monetar în anul următor. Trimis în exil, Sextus Cloelius se va alătura în anul 44 î.Hr. (deci imediat după asasinarea lui Cezar), împreună cu alți colaboratori ai lui Clodius Pulcher, taberei lui Marcus Antonius, context în care, la momentul rupturii celui de-al doilea Triumvirat, va deveni oponent al lui Octavian Augustus. Ultima mențiune a unui Cloelius în înalta administrație romană va fi întâlnită, de altfel, exact în momentul în care Antonius, aflat la curtea Cleopatrei din Alexandria Egiptului, rupe relațiile cu viitorul împărat Augustus: este vorba de un anume Quintus Cloelius⁸⁸, membru al Senatului Romei, care pare să fi fost totodată edil sau tribun al plebei. Titus Livius și-a redactat opera, să nu uităm, chiar în acești ani, într-un climat

83 Titus Livius XLII, 67;

84 Acesta fusese, la rândul său, angajat în negocieri paralele cu geții și cu Eumenes al Pergamului

85 Nu putem să nu observăm că, tocmai în această epocă, moneda romană începe să pătrundă masiv la nordul Dunării.

86 Cicero, *Pro Caelio*

87 Cicero, *Ad Quintum Fratrem*; Broughton 1952, pg. 465

88 Broughton 1952, pg. 489

nu tocmai propice liberei exprimări a cronicarilor, care puteau plăti cu averea și viața aprecieri neagreate în cercurile puterii. De altfel, istoricul din Patavium a fost un autor angajat politic, irelevant pentru noi dacă din convingere sau în virtutea contextului⁸⁹: este bine cunoscută polemica sa cu un lider politic proeminent al epocii, ex-consulul Asinius Pollio⁹⁰, istoric și el, care se situase de partea lui Cezar⁹¹ în primul Triumvirat, dar optase pentru tabăra lui Antonius în cel de-al doilea – și, în plus, nu putem trece cu vederea faptul că *Ab urbe condita* este redactată în termeni vădit propagandistici pentru regimul lui Augustus, care a și folosit-o, alături de creațiile lui Horatius și Vergilius, ca suport al noii ideologii oficiale a Romei. Escamotarea numelui Cloelius, o familie trecută vădit pe lista neagră a regimului augustan, prin suprascrierea unui alt personaj barbar, dintr-un context mai larg – Clondicus – care putea trece la o verificare drept o eroare de transcriere, este, în acest context, o explicație nu doar plauzibilă, ci și cu un grad ridicat de probabilitate.

În schimb, faptul că Roma a fost implicată, prin mijloace detectabile sau subterane, în insolita decizie a comandantului armatei getice din 168 î.Hr. de a nu intra în bătălie, decizie care a menținut un raport de forțe necesar Romei pentru a impune o soluție definitivă confruntării cu Macedonia⁹², ține de domeniul certitudinii.

Bibliografie:

Izvoare literare

Appian

Appian din Alexandria, Appian din Alexandria, *Historia Romana*, trad. White, H., Ed. Loeb, Harvard University Press 1972

Cicero

Cicero, M. Tullii, *Ciceronic Orations*, vol. IV Long, George (ed.), Maclean, A.J. (ed.), ed. Whittaker & Co, London 1858

Polybius

Polybius, *Istori*, vol. 1+3, Shuckburgh, Popescu, Virgil, Piatkowski, Adelina. (trad.), Ed. Științifică, București 1966

Strabon

Strabon, *Geografia*, vol I, II, III, trad. Vant-Ștef, Felicia, Ed. Științifică, București 1972, 1974, 1983

Titus Livius

Titus Livius 1976, *Ab urbe condita*, vol 1+2, Marinescu Nour, A. (trad.), Ed. Minerva, București 1976

Volume

Astin 2008

89 Un anumit pasaj de la Tacitus (*Annales* IV, 34) sugerează că, inițial, Titus Livius – a cărei admirație față de instituțiile Republicii este vădită în prima parte a operei sale - se situase inițial de partea lui Pompeius, motiv pentru care-i atrăsese supranumele Pompeianul, și că abia ulterior s-a reorientat către Augustus, făcând (avem a presupune) inevitabilele probe de adeziune

90 Velleius Paterculus, *Hist. Rom.*, 2, 86. După toate probabilitățile, opera lui Pollio, pierdută, a constituit principala bază documentară pentru Appian și Plutarh

91 Plutarh, *Caes.* 32; Appian, *De Belum Civ.*, 2, 40 și urm.

92 Ne aflăm, subliniem acest lucru, într-un moment istoric în care autoritățile romane acționau sub imperiul impunerii de soluții radicale, exprimate prin formula *Carthago delenda est*. Conflictul cu Macedonia avea potențial să se cronicizeze, după cum o va demonstra insurecția lui Andrisus din 149-148 î.Hr. – dar victoria decisivă de la Pydna a închis definitiv acest conflict pentru toată durata de existență a Imperiului Roman.

- Astin, A. E. (ed.), *The Cambridge Ancient History, vol VIII – Rome and the Mediterranean to 133 BC*, Ed. Cambridge University Press
Broughton 1952
- Broughton, T.R.S., *The Magistrates of the Roman Republic*, vol. 2, Ed. American Philological Association
Daicovicu H. 1968
- Daicovicu, Hadrian, *Dacii*, ed. Pentru Literatură, București
Gruen 1986
- Gruen, Erich, *The Hellenistic World and The Coming of Rome*, Ed. University of California Press
Iustinus/Yardley – Develin 1994
- Justinus, Marcus Junianus, Yardley, J.C. (trad.), Develin, Bob (introd.), *Justin's Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*, ed. Oxford University Press, London
Livy/Bettenson 1976
- Livy, Bettenson, Henry, *Rome and the Mediteranean*, ed. Penguin Group, New York
Luce 1997
- Luce, Torrey James, *The Greek Historians*, Ed. Routledge, London/New York
Orosius/Fear 2010
- Orosius, Fear, A.T., *Seven Books of History against the Pagans*, ed. Bell and Bain Ltd., Glasgow
Pârvan 1982
- Pârvan, Vasile, Florescu, Radu (ed.), *Getica, o protoistorie a Daciei*, ed. Meridiane, București
Petrescu-Dâmbovița et alii 2001
- Petrescu-Dâmbovița, Mircea, Vulpe, Alexandru (coord.), *Istoria românilor - vol. I*, Academia Română, Secția de Științe Istorice și Arheologie, Ed. Enciclopedică, București
Popa-Lisseanu 2007
- Popa-Lisseanu, G., Opișan, I. (ed), *Dacia în autori clasici*, ed. Vestala, București
Rüpke-Richardson 2008
- Rüpke, Jörg, Richardson, David, *Fasti sacerdotum*, Oxford University Press, Oxford
Walbank 2008
- Walbank, F. W. (ed.), *The Cambridge Ancient History, vol VII/2 – The Rise of Rome to 220 BC*, Ed. Cambridge University Press
Woodthorpe 1927
- Woodthorpe, Tarn, William, *Hellenistic civilisation*, Ed. Edward Arnold & Co., London

Articole

- Babeș 2001
- Babeș, Mircea, *Spațiul carpato-dunărean în secolele III-II a.Chr.*, în „Istoria românilor”, vol I, Petrescu-Dâmbovița, Mircea, Vulpe Alexandru (coord), ed. Academia Română – Secția de științe istorice și arheologice, ed. Enciclopedică, București, pg. 589-616
Derrow 2008
- Derrow, P.S., *Rome, the fall of Macedon and the sack of Corinth*, în Astin, A. E. (ed.), „The Cambridge Ancient History, vol VIII – Rome and the Mediterranean to 133 BC”, Ed. Cambridge University Press
Hojte 2005
- Hojte, Jakib Munk, *The Date of the Alliance between Chersonesos and Pharnaces (IOSPE I, 2, 402), and its Implications*, în Stolba, Vladimir F. Hannestad, Lise (ed.), “Black Sea Studies - Chronologies of the Black Sea Area in the Period C. 400-100 BC”, Aarhus University, pg. 137-152
Nistorescu 2010
- Nistorescu, Laurențiu, *Un precedent al arhe-ului burebistan: cooperarea militară daco-getică din epoca lui Rubobostes și Oroles (I)*, în „Studii de Istoria Banatului” nr 34/2010, ed. Universității de Vest Timișoara, pg. 23-42
Nistorescu 2013-a
- Nistorescu, Laurențiu, *Un precedent al arhe-ului burebistan: cooperarea daco-getică din epoca lui Rubobostes și Oroles (II)*, în ”Acta Centri Lucusensis” nr. 1A/2013, ed. CSDR Lucus, pg. 24-40
Nistorescu 2013-b
- Nistorescu, Laurențiu, *Geția în epoca lui Oroles*, în ”Acta Centri Lucusensis” nr. 1B/2013, ed. CSDR Lucus, pg. 8-21
Wallbank 2008

Wallbank, F.W., *Macedonia and Geece*, în Astin, A.E., Walbank, F. W. (ed.), *The Cambridge Ancient History VII/1 – The Hellenistic World* - ed. Cambridge University Press, p. 221 - 256

Webografie

Appian

<http://www.livius.org/ap-ark/appian/appian.html> , 15.02.2014

Diodor

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Diodorus_Siculus/home.html , 15.03.2014

Plutarh

<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarh/Lives/home.html> , 10.11.2013

Valerius Maximus

<http://www.thelatinlibrary.com/valmax.html> , 10.02.2014

Abstract

The Battle of Pydna, from 168 BC, is the time of onset of the Balkan Peninsula incorporation in the future Roman Empire. Outcome of the battle was influenced by the attitude of the Getic army, which not entered the battle. The existence of this army proves the existence of a strengthened Getic state. The commander of this army, Cloilios, seems to have some connection with the Roman aristocratic family of Cloelia, who provided the Roman state, even at that time, with top officials in finance, diplomacy and priesthood.